

**UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE „CONSTANTIN STERE”**

Cu titlul de manuscris

CZU:347.2/5:340.12(043.2)

STAHI TATIANA

**RĂSPUNDEREA PATRIMONIALĂ – FORMĂ
A RĂSPUNDERII JURIDICE**

SPECIALITATEA 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Autoreferatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul catedrei Drept Public a Facultății de Drept
a Universității Libere Internaționale din Moldova.

Conducător științific:

BALTAG Dumitru, doctor habilitat în drept, profesor universitar.

Referenți oficiali:

HUMĂ Ioan, doctor în drept, profesor universitar, România.

NEGRU Andrei, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar.

Componenta Consiliului Științific Specializat:

1. AVORNIC Gheorghe, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar.
2. COPTILEȚ Valentina, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar.
3. ARAMĂ Elena, doctor habilitat în drept, profesor universitar.
4. BOIȘTEANU Eduard, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar.
5. GRAMA Dumitru, doctor în drept, conferențiar cercetător.
6. LUPAȘCU Zinaida, doctor în drept, conferențiar universitar.

Susținerea va avea loc pe data de 22.06.2018 ora 10.00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 42.551.01-02 din cadrul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” pe adresa: bld. Ștefan cel Mare și Sfânt 200, Chișinău MD 2004, Republica Moldova, aud. 600.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate pe paginile web a Consiliului Național de Acreditare și Atestare (www.cnaa.md), Biblioteca Națională Științifică a Republicii Moldova, Biblioteca ULIM.

Autoreferatul a fost expediat la data de: 22.05.2018.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat

COPTILEȚ Valentina

doctor în drept,
conferențiar universitar.

Conducător științific

BALTAG Dumitru

doctor habilitat în drept,
profesor universitar.

Autor

STAHI Tatiana

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Actualitatea temei supuse cercetării este determinată de necesitatea identificării fațetelor răspunderii juridice patrimoniale în contextul instituției răspunderii juridice, și reconfigurării perpetue a realității sociale și transformărilor recente sub aspect legislativ.

În acest studiu ne-am axat asupra constantelor răspunderii patrimoniale - formă a răspunderii juridice, precum și asupra modalităților de manifestare a acestei forme de răspundere în Teoria Generală a Dreptului, cât și în diferite ramuri de drept. Din aceste raționamente, ne-am propus să analizăm trăsăturile definitorii ale răspunderii patrimoniale, care, de altfel, i-au favorizat acesteia evoluția și i-au determinat complexitatea și dreptul la existență ca formă a răspunderii juridice. Aceste din urmă abordări impun clarificarea teoretică și practică în sfera conceptelor enunțate.

De asemenea, un argument forte ar fi că cercetarea răspunderii patrimoniale, ca formă a răspunderii juridice, ar extinde înțelegerea noastră cu privire la importanța instituției menționate, deoarece un impediment cu care ne-am confruntat în cercetarea temei respective începe de la diversitatea terminologică a categoriei. Astfel, răspunderea patrimonială se regăsește ca: „răspundere civilă”, „răspundere materială”, „răspundere pentru daune”..., ceea ce, în final, duce la o neînțelegere, la o disensiune din punct de vedere juridic și, cu riscul de a se aplica incorect sancțiunile patrimoniale.

Mai mult ca atât, în legislația civilă, până în prezent, nu a fost trasată o delimitare doctrinară clară între categoriile de „*răspundere patrimonială*” și „*răspundere civilă*”.

Acest lucru ne dovedește că studiile existente în doctrină nu au decât direcții ramurale, mai ales în dreptul muncii sau în dreptul civil, și nicidecum ca formă independentă în contextul instituției de răspundere juridică. Definirea, modalitatea de manifestare și determinarea locului răspunderii patrimoniale în sistemul formelor răspunderii juridice constituie, în opinia noastră, suficiente argumente pentru utilitatea cercetării științifice propuse.

Inexistența unei cercetări științifice și lipsa de cunoștințe privind fenomenele noi generează neclarități și dificultăți în aplicarea normelor de drept și, în acest context, am considerat ca fiind benefică și necesară o noua aplecare asupra acestei teme din punct de vedere al Teoriei generale a dreptului.

În plus, denumirea temei de cercetare „*Răspunderea patrimonială – formă a răspunderii juridice*” vine cu mai multe argumente pentru cercetarea răspunderii patrimoniale anume din perspectiva Teoriei generale a dreptului, dezvoltarea ei, evidențierea independenței răspunderii patrimoniale în cadrul formelor răspunderii juridice și necesitatea identificării locului ei în construcția normativă de drept a răspunderii juridice, ceea ce îi redă originalitate și actualitate sporită. Respectivul studiu își propune să acopere posibilele lacune în concepția răspunderii juridice cu privire la forma răspunderii patrimoniale.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Conceptul de răspundere patrimonială - formă a răspunderii juridice, nu a fost univoc cercetat și interpretat în doctrină pe parcursul diferitor perioade istorice, inclusiv în cadrul societății contemporane. În cadrul Teoriei generale a dreptului putem menționa contribuția la dezvoltarea subiectului „răspunderea juridică patrimonială” sesizată de către autorii

autohtoni și străini: D. Baltag, Gh. Avornic, B. Negru și A. Negru, I. Humă, S. Popescu, N. Popa, L. Barac, M. Djuvara, Romul Petru Vonică, D. A. Lipinski, N. V. Vitruc, etc.

Este important să menționăm faptul că răspunderea patrimonială o regăsim în aproape toate ramurile de drept. În materie de studii dedicate răspunderii patrimoniale în dreptul civil regăsim autori ce se preocupă de problematica dată, și aici putem menționa: E. Cojocaru, S. Baieș, A. Băieșu, A. Bloșenco, I. Ivancova, M. Prodan, R. Petrescu, M. Eliescu, L.P. Boilă, F. I. Mangu, C. L. Pop., F. I. Popa., S. T. Vidu, G. Tița-Nicolescu, S. Neculaescu, A. V. Dobrovinscaia, G. F. Șerșenevici, S. G. Grișaeu, I. V. Tordia, D.A. Pașețev, V.V. Garamita, H.V. Idrisov.

Idei privind răspunderea administrativ-patrimonială sunt regăsite în lucrările autorilor V. Guțuleac, V. Cobîșneanu, M.Orlov, L.Lavric, A. Trăilescu.

În literatura juridică sunt identificate studii privind răspunderea patrimonială în dreptul muncii. Sursele teoretice din doctrina, unele dintre care au pus bazele răspunderii patrimoniale/materiale în dreptul muncii, sunt: E. Boișteanu, N. Romandaș, T. Negru, C. Scorțescu, N. Sadovei, A. Țiclea, F.R. Gheorghe, I.T. Ștefănescu, A. Popescu, L. Georgescu, Ș. Beligrădeanu, L. Uță, R. Glodeanu, A. M. Lușnicov și M. V. Lușnicova, Iu. N. Poletaev, L. A. Sîrovatskaia, A. M. Ardelevschi, Iu. P. Orlovskii.

Problema răspunderii juridice în raporturile de dreptul mediului este abordată tot mai frecvent în ultimul timp de autorii: I. Trofimov, Gr. Ardelean, M. Duțu, A. Duțu, A. M. Trușcă, A.C. Golicencov, M.M. Brinciuc, S.A. Bogoliubov, Iu. G. Jarikov.

Actualmente, în literatura juridică se vorbește și despre răspunderea patrimonială în cazul titularilor profesiilor liberale (avocat, notar, executor judecătoresc). Autori care au manifestat interes în această materie sunt I. Leș, E. Oprina, I. Gârbuleț, I. Popa, A.-A. Moise, A. Cara-Rusnac, I. Frunză, J.Yaigre, J. F. Pillebout, J. L. Aubert.

Putem menționa că, conceptul răspunderii patrimoniale formează obiectul discuțiilor multiple, în cadrul căruia s-au depistat o serie de probleme examinate insuficient sau chiar neexaminat, care constituie în opinia noastră, suficiente argumente pentru utilitatea cercetării.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în cercetarea răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice, prin prisma apariției, evoluției, conținutului, rolului și locului acestei forme în sistemul răspunderii juridice, fapt ce va contribui la argumentarea științifică a acestui concept, la aprofundarea cunoștințelor în teoria răspunderii juridice, la formularea unor recomandări cu caracter normativ pentru o mai bună recunoaștere în doctrină a răspunderii juridice patrimoniale.

În evoluția răspunderii juridice pot fi determinate legități ce au dat origine mai multor forme de răspundere, în cadrul cărora răspunderea patrimonială are dreptul la existență ca formă autonomă.

Atingerea scopului propus implică realizarea următoarelor **obiective**: analiza și elaborarea, în baza abordărilor științifice existente, a conceptului și modelului teoretico-practic al răspunderii juridice patrimoniale; determinarea nivelului de reglementare juridică a răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice; formularea trăsăturilor caracteristice ale patrimoniului, definirea acestui fenomen; formularea unei definiții a răspunderii juridice patrimoniale din perspectiva dreptului

comparat, doctrinei și legislației; stabilirea aspectelor teoretice legate de delimitarea răspunderii juridice patrimoniale de alte forme de răspundere; prezentarea conceptului, semnelor distinctive ale instituției răspunderii patrimoniale în ramurile de drept public și drept privat; argumentarea independenței răspunderii patrimoniale în cadrul formelor răspunderii juridice și identificarea locului ei în construcția normativă de drept a răspunderii juridice; identificarea modalităților răspunderii patrimoniale; formularea concluziilor și recomandărilor, prin analiza lacunelor legislative și propunerilor de perspectivă legislativă, contribuind la eliminarea erorilor juridice.

Metodologia cercetării științifice. Fundamentul metodologic al prezentei teze îl constituie principiile cunoașterii fenomenelor sociale examinate în legătura și condiționarea lor reciprocă, prin prisma legăturii dintre teorie și practică. Cercetarea oricărei probleme de drept poate pretinde la stabilirea adevărului doar atunci, când se fundamentează pe o metodologie adecvată. Este important ca pe lângă alegerea corectă a metodelor de cercetare acestea necesită o aplicare corectă, în sensul, dezvoltării esenței și conținutului fenomenului juridic investigat, dar și a descrierii legităților apariției și evoluției acestui fenomen.

Astfel, în investigarea răspunderii patrimoniale au fost utilizate metoda istorică, metoda logică, aplicată cu o consecvență maximă la elucidarea problemelor pe întreg parcursul lucrării, metoda sistemică, comparativă, folosită pe parcursul întregii lucrări și în deosebi la cercetarea răspunderii patrimoniale în diferite ramuri ale dreptului.

O altă metodă folosită este metoda deductivă, prin care s-a realizat analiza textelor legislației dar și a discursului doctrinar, metodă care se regăsește absolut în toate părțile tezei. Analiza realizată de autor a fost diferită, îmbinând prezentarea elementelor teoretice cu situații de fapt concrete din jurisprudență, astfel încât, lucrarea nu este doar o redare a textelor doctrinare și legislative, ci o reală analiză a conceptelor. Datorită metodei comparative, răspunderea patrimonială este studiată atât în doctrina și legislația autohtonă cât și în doctrina și legislația străină. Metoda bibliografică a fost centrală pentru studierea surselor necesare studiului, precum și pentru interpretarea și sintetizarea diferitor opinii în literatura națională și internațională.

Cu toate acestea, în timpul analizei subiectului vizat, am folosit și metode speciale de cercetare, precum cele: statistice, psihologice, sociologice etc. Deoarece lucrarea se presupune a fi un studiu amplu, propunându-și să depășească stadiul enunțiativ al conceptelor, considerăm că, datorită acestor metode s-a ajuns la îmbinarea elementelor de doctrină, cu elemente de legislație și nu în ultimul rând, cu practica judiciară.

Noutatea și originalitatea științifică. Caracterul novator al prezentei teze este determinat atât de scopul și obiectivele ei multiaspectuale, cât și de metodologia cercetării.

Teza constituie una dintre primele cercetări ample a doctrinei juridice și a cadrului normativ privind răspunderea patrimonială ca formă a răspunderii juridice, o analiză de teorie generală a aspectelor ce țin de realizarea răspunderii patrimoniale și a exprimării sale în diferite ramuri ale dreptului. Printr-o analiză multilaterală și detaliată și nu în ultimul rând critică, studiul constituie o cercetare cu o reală abordare practică a răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice, încercând să înglobăm în prezenta lucrare cele mai inovatoare aspecte și dezbateri asupra problemei respective.

Noutatea științifică a prezentei teze precum și a rezultatelor obținute, constau în abordarea conceptelor de mai sus din dubla perspectivă a cercetării teoretice dar și practice a tuturor factorilor cu impact determinant asupra răspunderii patrimoniale.

Elementele de noutate sunt materializate în următoarele:

- examinarea abstracțiilor teoretice ce constituie baza teoretico-metodologică a definirii răspunderii patrimoniale, propunându-se propria definiție;
- determinarea relevanței teoretice și practice a abordării integrate a instituției răspunderii patrimoniale, prin delimitarea de alte forme de răspundere;
- individualizarea bazei normative-juridice pentru realizarea unei imagini clare a situației actuale din domeniul legislativ, ce vizează răspunderea patrimonială în diferite ramuri ale dreptului;
- analiza unui set de abordări teoretice privind examinarea răspunderii patrimoniale în contextul ramurilor dreptului și în contextul realizării dreptului;
- identificarea criteriilor de clasificare a formelor răspunderii patrimoniale și, în baza acestora, propunerea propriei clasificări a modalităților răspunderii juridice patrimoniale;
- formularea concluziilor și recomandărilor privind necesitatea delimitării răspunderii juridice patrimoniale ca formă distinctă a răspunderii juridice, care provoacă spre continuarea cercetărilor mai detaliate.

Problema științifică soluționată constă în identificarea conceptului de răspundere juridică patrimonială ca formă a răspunderii juridice din punct de vedere al Teoriei Generale a Dreptului, fapt care a determinat elucidarea semnelor distinctive, conținutului și formelor răspunderii juridice patrimoniale, ceea ce a determinat evidențierea acesteia în cadrul instituției răspunderii juridice.

Importanța teoretică a lucrării decurge din faptul că concluziile formulate teoretic în teză concretizează, completează și dezvoltă, în mare parte, compartimente fundamentale din Teoria generală a dreptului, cum ar fi: „răspunderea juridică”, „răspunderea patrimonială”, „patrimoniu”, „răspunderea patrimonială - formă a răspunderii juridice” etc. Totodată, concluziile și propunerile formulate la finele tezei vor oferi soluții noi pentru completarea, modificarea și elaborarea actelor normativ-juridice, ce va permite conceptualizarea și instituționalizarea răspunderii patrimoniale ca formă independentă de răspundere, cu dezvoltarea anumitor direcții în teorie și practică. Ceea ce, la rândul său, va determina o selectare mai amplă a materiei existente în această direcție de cercetare - răspunderea patrimonială ca formă a răspunderii juridice.

Valoarea aplicativă a cercetării. Gradul teoretic și practic de generalitate privind aplicabilitatea conceptuală a rezultatelor în urma cercetării noastre a răspunderii patrimoniale poate duce la identificarea unei forme distincte de răspundere juridică, cu un statut durabil ca instituție și concept în Teoria generală a dreptului. Ideile, analizele, concluziile reflectate în cuprinsul tezei vor înlesni apariția unor noi cercetări, fiind destinate să creeze o anumită bază teoretică și practică, ce va constitui un instrument de lucru util pentru teoreticieni și practicieni.

Prezenta teză, în lipsa lucrărilor în domeniul ce ține de instituția răspunderii juridice patrimoniale, va suplini, cel puțin parțial, această lacună. Lucrarea reprezintă o sursă monografică pentru cercetătorii din domeniul Teoriei Generale a Dreptului, preocupați de răspunderea patrimonială.

Rezultatele cercetării pot fi utilizate: în plan teoretico-științific, pentru o abordare conceptualizată a problemelor ce țin de aplicarea conceptului răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice; în plan normativ-juridic, rezultatele cercetării extind considerabil viziunile teoretico-doctrinare existente vis-a-vis de fenomenul răspunderii juridice, ce va contribui la elaborarea și modificarea legislației din Republica Moldova; în plan didactico-disciplinar - la predarea cursului de Teorie Generală a Dreptului, la tema „Răspunderea juridică”, în ramurile de drept civil, dreptul muncii, dreptul patrimonial etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: analiza și elaborarea, în baza abordărilor științifice existente, a conceptului și modelului teoretico-practic al răspunderii juridice patrimoniale; formularea unei definiții a răspunderii juridice patrimoniale din perspectiva dreptului comparat, doctrinei și legislației; stabilirea aspectelor teoretice legate de delimitarea răspunderii juridice patrimoniale de alte forme de răspundere; argumentarea independenței răspunderii patrimoniale în cadrul formelor răspunderii juridice și identificarea locului ei în construcția normativă de drept a răspunderii juridice; identificarea modalităților răspunderii patrimoniale; etc.

Implementarea și aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele prezentei cercetări și-au lăsat reflecția în mai multe publicații, fiind expuse în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale, și aprobate la ședințele catedrei Drept, ULIM, dinte care nominalizăm: Stahi Tatiana. Theoretical aspects concerning the patrimony liability. În: Proceedings of the International Conference European Union History, Culture and Citizenship, Universitatea Pitești, Bucharest: Publishing House, 2016, p. 751-760 (0,34 c.a.); Stahi Tatiana. Legal nature of administrative-patrimonial liability. În: Proceedings of the International Conference European Union History, Culture and Citizenship, Universitatea Pitești, Bucharest: Publishing House, 2017, p. 668-678 (0,43 c.a.); Stahi Tatiana. Prejudiciul - condiție a răspunderii patrimoniale. În: Materialele Simpozionului Internațional științifico-practic: „Utilizarea eficientă a resurselor hidro-funciare în condițiile actuale – realizări și perspective Chișinău: UASM, 2016, p. 293-296 (0,28 c.a.); etc.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele investigațiilor au fost reflectate în 13 publicații în revistele de specialitate acreditate de CNAA și culegeri de materiale ale conferințelor științifice naționale și internaționale. Volumul total al publicațiilor este de 5.9 c.a

Volumul și structura tezei: Introducere; trei capitole; concluzii generale și recomandări; bibliografia din 373 titluri; 176 pagini text de bază; declarația privind asumarea răspunderii; CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: răspundere juridică, răspundere patrimonială, răspundere materială, răspundere pentru daune, patrimoniu, prejudiciu, daună, faptă ilicită.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza de doctor intitulată „**Răspunderea patrimonială – formă a răspunderii juridice**” debutează cu introducerea, care cuprinde prezentarea generală a problemei cercetate, importanța teoretică a tezei, fundamentarea și justificarea temei alese, scopul, obiectivele, rezultatele cercetării, noutatea științifică, precum și, valoarea aplicativă și aprobarea rezultatelor tezei.

Primul capitol „**Fenomenul răspunderii juridice patrimoniale în contextul cercetărilor juridice**” – reflectă analiza bibliografică a doctrinei naționale și străine cu privire la răspunderea patrimonială, fiind aplicată metoda de analiză, sinteză și comparație. Aspectul teoretic și controversele științifice au fost analizate din perspectiva Teoriei generale a dreptului și a ramurilor de drept.

În **subcapitolul 1.1 „Studii doctrinare în materie de răspundere patrimonială”** o atenție deosebită este acordată analizei lucrărilor cercetătorilor din domeniu, care au contribuit în mare măsură la cercetarea conceptelor de răspundere patrimonială, și a altor probleme actuale legate de tema tezei. Deși analiza răspunderii patrimoniale în diverse ramuri de drept concentrează o serie de lucrări, modul de abordare este specific unor ramuri de drept, lipsind-o de anumite particularități ce determină specificul răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice din perspectiva Teoriei generale a dreptului. Numărul limitat de lucrări teoretice în domeniul răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice, este o confirmare a faptului că este necesară analizarea și cercetarea mai aprofundată a acestei forme de răspundere. Apreciem și faptul că această instituție este examinată mai mult sub forma publicațiilor științifice și mai puțin în lucrări monografice de specialitate. Aceste concluzii rămân valabile, fără a reduce aportul ori importanța studiilor existente cu privire la răspunderea patrimonială. Insuficiența materialului științific ce dezbate teoria instituției răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice, subliniază oportunitatea aprofundării cercetării noastre dintr-o perspectivă comparativă a reglementărilor naționale și europene.

În acest sens, dintre autorii remarcabili, care au efectuat investigații ample în domeniul instituției răspunderii juridice și, implicit, a răspunderii patrimoniale, nominalizăm următorii autori autohtoni și străini: D. Baltag, Gh. Avornic, E. Cojocari, A. Negru, V. Zaharia, L. Barac, M. Djuvara, I. Humă, N. Popa, Romul Petru Vonică, E. Boișteanu, N. Romandaș, A. Țiclea, I.T. Ștefănescu, L. Georgescu, M.Orlov, A. Trăilescu, A. M. Lușnicov și M. V. Lușnicova, Iu. P. Orlovșchii, D. A. Lipinski, N. V. Vitruc.

Esența răspunderii patrimoniale și totodată elementul care o distinge față de celelalte forme de răspundere juridică, legând-o în același timp de fiecare dintre acestea, este îndatorirea de reparare. Din această perspectivă se poate spune că a răspunde din punct de vedere patrimonial înseamnă, de fapt, a repara prejudiciul cauzat altuia, și mai mult - constituie un mijloc de apărare a drepturilor subiective, mai precis a dreptului de proprietate.

Doctrina delimitează interpretarea *îngustă* și *extinsă* a răspunderii patrimoniale. Răspunderea patrimonială în sens îngust este cercetată în ramura dreptului muncii, dreptului fiscal, dreptului administrativ și altele, în sens larg - cercetătorii o atribuie dreptului civil.

Un alt aspect studiat mai puțin sau chiar care lipsește în literatura de specialitate ține de *independența* răspunderii patrimoniale și identificarea *locului și rolului*

răspunderii patrimoniale în construcția normativă de drept a instituției răspunderii juridice. În doctrina autohtonă, nu există o abordare unică *vis-a-vis* de problema dacă poate fi considerată sau nu răspunderea patrimonială drept o formă distinctă de răspundere juridică ce își extinde forma asupra mai multor ramuri de drept. În majoritatea cazurilor, aceasta este examinată drept o *obligație subiectivă* a persoanei rezultată dintr-un raport juridic legat de cauzarea unui prejudiciu sau ca o *măsură sancționatorie suplimentară*, reglementată de normele juridice.

Astfel, în scopul elucidării complexe a temei abordate s-a efectuat o retrospectivă a acestor manifestări doctrinare, care ne-au influențat în procesul demarat. Aceste studii ne-au oferit posibilitatea de a ne forma o concepție clară asupra subiectului ales spre cercetare și de a ne trasa scopul și obiectivele cercetării.

În **subcapitolul 1.2 „Cadrul normativ privind reglementarea juridică a răspunderii patrimoniale”** se face analiza actelor normative. Cadrul legal, de asemenea, este unul limitativ, fără aspecte specifice ramurilor de drept, astfel regăsim goluri care pot fi suplinite prin norme noi. În aceste condiții, ne-am propus dezbateri cu privire la problematica răspunderii patrimoniale, printr-o abordare unitară, pornind de la considerentul că un astfel de demers, centrat spre înțelegerea conceptului de răspundere patrimonială ca formă a răspunderii juridice, constituie un fapt esențial în vederea aplicării corecte a sancțiunilor patrimoniale în diferite ramuri ale dreptului.

Un moment de cotitură în cadrul acestor relații este considerat sec. IV î. Hr., când prin *Lex Poetelia* (anul 313 sau 326 î. Hr.) a fost anulată sancțiunea prin care un cetățean roman putea fi transformat în slav. Din acest moment, tot mai clară devine tendința de a da răspunderii aplicate în cazul neexecutării obligațiilor contractuale o funcție compensatorie.

În Republica Moldova, unul din semnele definiției ale răspunderii patrimoniale îl regăsim în art. 53 al Constituției Republicii Moldova, care stipulează în alin. (1) că „Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei”. În acest caz, „statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești” (alin. (2)).

Legislația Republicii Moldova nu dispune de o definiție a noțiunii de *răspundere juridică patrimonială*. Legislația civilă (Cod civil 2002) prin art. 607 din CC al RM reglementează esența răspunderii patrimoniale, și anume obligația de a înlătura, prin repararea prejudiciului cauzat, consecințele negative patrimoniale ale lezării drepturilor subiective ale persoanei. Prin aceasta, persoana vătămată este repusă în situația anterioară *restitutio in integrum*. Repararea în natură constă într-o operație materială ce se rezumă la: restituirea lucrului însușit ilegal, înlocuirea lucrului distrus prin fapta ilicită cu un lucru similar, remedierea stricăciunilor cauzate, distrugerea lucrării ridicate cu încălcarea drepturilor terților ș.a.

În prezent, Codul muncii (2003) reglementează răspunderea materială în Titlul XI intitulat „Răspunderea materială”. Capitolul I al Titlului XI este destinat dispozițiilor cu caracter general relative la obligația uneia dintre părțile contractului individual de muncă de a repara prejudiciul cauzat celeilalte părți și la repararea prejudiciului material de către părțile contractului individual de muncă.

Analiza întregului tablou doctrinar și normativ ne permite să concluzionăm și să formulăm scopul și obiectivele tezei, precum și problema științifică de cercetare și direcțiile de soluționare ale acesteia.

În **concluzii 1.3.** se conțin generalizări și reperi metodologice și analitice ce pot servi ca fundament la cercetarea răspunderii patrimoniale – ca formă a răspunderii juridice.

Capitolul 2 „Argumente teoretice în aprecierea esenței și conținutului răspunderii patrimoniale în sistemul răspunderii juridice” conține o analiză aprofundată a conceptului de răspundere patrimonială, cu determinarea particularităților de structură, esență și formă.

Subcapitolul 2.1. „Noțiunea de patrimoniu în doctrină și reglementarea legală a patrimoniului” debutează cu cercetarea aspectelor general-teoretice cu privire la patrimoniu, noțiunea de patrimoniu în doctrină și reglementarea normativă a patrimoniului, trăsăturile patrimoniului, legătura dintre patrimoniu și răspundere, elementele patrimoniului.

Autorul Fr. Zenati [18, p. 667] arăta de curând că teoria patrimoniului este cea mai faimoasă teorie care a fost susținută vreodată în dreptul francez, o construcție conceptuală care încarnează apogeul doctrinei și aduce această artă la un grad de rafinament și robustețe inedită. Este *bun* orice entitate identificabilă și izolabilă ce are utilitate și este obiectul unui raport de exclusivitate.

Instituția patrimoniului este analizată de doctrina rusă din punct de vedere al evoluției proprietății. Privită din două accepțiuni, patrimoniu, în opinia autoarei O. N. Sadicova [15, p.152] *stricto sensu* subînțelege totalitatea de bunuri, *lato sensu* - include drepturile de creanță și datoriile (obligațiile juridico-civile).

Dintr-o perspectivă tridimensională, instituția patrimoniului este caracterizată de A. Ia. Suhareva, V. D. Zorikina, V. E. Krutschih, care disting patrimoniu ca: 1) ansamblu de bunuri și valori materiale, fie aflate în proprietatea persoanei (fizice sau juridice), a statului sau a unității administrativ-teritoriale, fie aparținând unei instituții private; 2) ansamblu de bunuri și drepturi patrimoniale pentru obținerea de bunuri sau pentru satisfacerea necesităților patrimoniale din contul altor persoane (activul); 3) ansamblu de bunuri, drepturile și obligațiunile patrimoniale ale titularului acestora (activul și pasivul) [16, p. 244].

În doctrina română, autorii Liviu Pop, Ionuț-Florin Popa și Stelian Ioan Vidu, S. Sztranyiczki, R. Urs și P. E. Ispas, etc., în tratatele de drept civil, au în comun ideea, consfințită în prezent și pe cale legislativă, conform căreia patrimoniu este constituit din totalitatea drepturilor și obligațiilor cu valoare economică ce aparțin unui subiect de drept.

În literatura autohtonă, autorul S. Baieș menționează că „*patrimoniul este totalitatea drepturilor și obligațiilor cu conținut economic ce aparțin unei persoane*” [1, p.14].

Patrimoniul privat este simplu de intuit, opinează E. Cojocari, acesta constituie „*totalitatea bunurilor și obligațiilor care sunt apreciate în bani și fără de care titularul nu își poate realiza dreptul de proprietate privată*” [3, p.44].

Ținând cont de cele menționate am opinat că „*patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale, cu un conținut economic evaluabil în bani, care aparțin unui subiect de drept (persoană fizică și/sau juridică), drepturi și obligații care sunt privite ca activ și pasiv și care se găsesc într-o permanentă interdependență și conexiune*”.

Definiția determină unele caractere ale categoriei de patrimoniu, prin care înțelegem acele trăsături definitorii care caracterizează această realitate juridică față de alte noțiuni cu care nu trebuie confundată. Doctrina determină următoarele caractere juridice ale patrimoniului: caracterul de universalitate juridică a patrimoniului, personalitatea patrimoniului, inalienabilitatea patrimoniului, unicitatea patrimoniului, divizibilitatea patrimoniului.

În **subcapitolul 2.2. Conceptualizarea și locul răspunderii patrimoniale în sistemul răspunderii juridice**, se abordează probleme de maximă generalitate pentru teoria răspunderii patrimoniale. În doctrină, în urma investigațiilor, s-a ajuns la concluzia că nu este elaborată o abordare unică *vis-a-vis* de problema dacă poate fi considerată sau nu răspunderea patrimonială drept o formă distinctă de răspundere juridică ce se extinde asupra mai multor ramuri de drept. În majoritatea cazurilor aceasta este examinată drept o obligație subiectivă a persoanei, rezultată dintr-un raport juridic legat de cauzarea unui prejudiciu, unui bun sau unui drept patrimonial concret, sau ca o măsură sancționatorie suplimentară, reglementată de normele juridice[8, p.143-153].

Constatăm că actualmente nu este configurată concepția răspunderii patrimoniale, la nivelul Teoriei generale a dreptului, specialiștii se limitează doar la enunțarea acesteia în unele clasificări ale răspunderii juridice, fie expun unele argumente în favoarea existenței ei în studii special dedicate răspunderii juridice.

Autorii de drept civil solicită noțiunea de „răspundere civilă” în cadrul raporturilor de drept financiar, fiscal etc. Autorul susține opinia că ar fi rezonabilă aplicarea noțiunii de „*răspundere patrimonială*”, întrucât termenul, prin natura sa, nu indică apartenența ramurală a răspunderii, ci asupra faptului că se răspunde cu patrimoniul, în urma căruia are loc repararea prejudiciului patrimonial.

Specificul răspunderii patrimoniale, în opinia autorilor Ph. Malaurie, L. Aynes, Ph. Stoffel-Munck, constă în a restabili cât mai fidel posibil echilibrul social distrus de apariția prejudiciului ca urmare a săvârșirii faptei juridice ilicite și de a repune victima, pe cheltuiala făptuitorului ori pe aceea a persoanei chemate de lege să răspundă, în situația în care s-ar fi aflat dacă faptul păgubitor nu s-ar fi produs[17, p.137].

Preocupat de instituția răspunderii juridice, F. Mangu examinează răspunderea patrimonială în dreptul civil ca o instituție juridică (fundamentală), alcătuită din totalitatea normelor de drept prin care se reglementează obligația oricărei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa extracontractuală sau contractuală pentru care este chemată de lege să răspundă[7, p.16].

Autorul A. Țiclea definește răspunderea patrimonială a salariaților ca o formă a răspunderii juridice, care constă în obligația acestora de a repara pagubele materiale produse angajatorului din vina și în legătură cu munca lor[13, p.894]. În unele lucrări de specialitate autorul aplică și termenul de „*răspundere pentru daune*” [14, p.8].

Răspunderea juridică pentru riscul provocat mediului și echilibrului ecologic reprezintă, în opinia profesorului A. Duțu, forma de manifestare specifică a răspunderii juridice patrimoniale în materie ecologică[4, p.254-255].

Răspunderea patrimonială pentru obligațiile fiscale, întâlnită în doctrină sub denumirea de răspundere fiscală, presupune – din perspectiva contribuabililor – obligarea acestora la despăgubiri pentru repararea pagubelor cauzate bugetului public prin neplata la scadență și cu vinovăție a obligațiilor fiscale, iar din perspectiva

statului și unităților administrativ-teritoriale – obligarea acestor subiecte de drept fiscal la dezdăunarea contribuabililor pentru prejudiciile cauzate prin încasarea nelegală a sumelor la buget și nerestituirea acestora, susține Alin Trăilescu[11, p.24].

Autorul I. Trofimov susține că nu trebuie confundată „răspunderea civilă” cu „răspunderea patrimonială”. Răspunderea patrimonială este o măsură care nu-i specifică exclusiv dreptului civil, exemplul în acest sens servind confiscarea averii, plata amenzii etc.[12, p.59-59].

În dreptul administrativ, la fel, regăsim definiția răspunderii patrimoniale în lucrările autorului V. Guțuleac, care definește răspunderea administrativ-patrimonială ca o formă a răspunderii juridice care constă în obligarea statului (a autorităților publice ale statului) sau, după caz, a unităților administrativ-teritoriale la repararea pagubelor cauzate particularilor printr-un act administrativ ilegal sau prin refuzul nejustificat al administrației publice de a rezolva o cerere privitoare la un interes legitim[5, p.441].

Profesorul D. Baltag, definește răspunderea patrimonială ca „...o formă de răspundere juridică cu caracter reparator, instituită în scopul înlăturării consecințelor prejudiciabile, evaluabile pecuniar, cauzate patrimoniului persoanei vătămate, prin instituirea unei obligații de a da sau de a face în sarcina făptuitorului și în beneficiul persoanei prejudiciate”[2, p.444].

Comparând definițiile răspunderii patrimoniale sugerate de doctrină, am formulat o definiție proprie: „*răspunderea patrimonială este o formă a răspunderii juridice cu caracter reparator, instituită cu scopul înlăturării consecințelor dăunătoare cauzate patrimoniului unei persoane fizice și/sau juridice, din contul patrimoniul persoanei responsabile de cauzarea prejudiciului, prin recuperarea integrală a pagubelor, inclusiv a venitului ratat*”.

Generalizând cele menționate, venim cu propunerea unei clasificări proprii a răspunderii patrimoniale conform următoarelor criterii (modalități a răspunderii patrimoniale):

1) *după natura juridică a normelor de reglementare*: a) răspunderea patrimonială în dreptul public; b) răspunderea patrimonială în dreptul privat;

2) *după specificul ramurii de drept în care acționează*: a) răspunderea patrimonială în dreptul civil; b) răspunderea patrimonială în dreptul muncii; c) răspunderea patrimonială în dreptul administrativ; d) răspunderea patrimonială în dreptul fiscal/bugetar; e) răspunderea patrimonială în dreptul ecologic; f) răspunderea patrimonială în dreptul penal;

3) *după statutul juridic al subiectului de drept*: a) răspunderea patrimonială a salariaților; b) răspunderea patrimonială a angajatorilor; c) răspunderea patrimonială a funcționarilor publici; d) răspunderea patrimonială a judecătorilor; e) răspunderea patrimonială a persoanelor care practică profesii libere; f) răspunderea patrimonială a medicilor; j) răspunderea patrimonială a militarilor;

4) *după natura pagubelor cauzate*: a) răspunderea patrimonială pentru daune patrimoniale; b) răspunderea patrimonială pentru daune morale;

5) *după subiectul răspunderii*: a) răspunderea patrimonială individuală; b) răspunderea patrimonială colectivă;

6) *după gradul de vinovăție*: a) răspunderea patrimonială obiectivă; b) răspunderea patrimonială subiectivă;

7) *în dependență de momentul reparării daunei (acest ultim criteriu, am*

încercat, cu curaj, să-l menționăm cu un anumit caracter de novație pentru viitor în legislație): a) răspunderea patrimonială având ca finalitate repararea unui prejudiciu cert; b) răspunderea patrimonială preventivă (obligarea persoanei răspunzătoare să execute anumite lucrări pe propria cheltuială ori să plătească sume de bani pentru a se evita un prejudiciu posibil, dându-se satisfacție principiilor prevenției și precauției).

Pentru a reliefa și accentua trăsăturile răspunderii patrimoniale în **subcapitolul 2.3. „Temeiul și condițiile răspunderii patrimoniale”** am realizat o analiză a condițiilor și temeiului răspunderii patrimoniale, condițiile de îndeplinire a cărora depinde stabilirea răspunderii juridice patrimoniale: a) condiții obiective, b) condiții subiective. În categoria condițiilor obiective intră fapta ilicită și legătura causală dintre fapta ilicită și rezultatul ilicit produs, iar condițiile subiective sunt de natură psihologică și constau în atitudinea psihică a persoanei față de fapta ilicită și consecințele acesteia.

Analizând condițiile obiective, conchidem că fapta ilicită, condiție a răspunderii patrimoniale, constă în încălcarea, prin acțiune sau inacțiune, a regulilor de conduită pe care legea le impune, aducându-se atingere astfel drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. Încălcarea acestei îndatoriri echivalează cu săvârșirea unei fapte ilicite.

Prejudiciul – condiție *sine qua non* a răspunderii patrimoniale – constituie expresia efectului patrimonial negativ cauzat de către o persoană, ca urmare a conduitei sale ilicite, diminuarea patrimoniului, fie sub aspectul micșorării activului sau sporirii pasivului. Acest rezultat are o importanță deosebită, constituind elementul doveditor al producerii faptului ilicit, întrucât el este cunoscut primul, iar apoi, pornindu-se de la el, se ajunge la stabilirea faptei. De aceea, în unele forme ale ilicitului, lipsa rezultatului material poate fi echivalat cu inexistența faptei sau cu existența tentativei, chiar dacă a fost săvârșită o anumită acțiune.

Astfel, prejudiciul patrimonial poate fi definit, în opinia noastră, ca fiind consecința negativă cu caracter patrimonial a faptei ilicite, apărute în urma lezării drepturilor subiective patrimoniale ale persoane. Este consecința săvârșirii faptei ilicite ce constă într-o pierdere patrimonială, adică prejudiciul patrimonial are un conținut economic, putând fi evaluat pecuniar.

Există și anumite condiții care trebuie să fie respectate vis-a-vis de prejudiciul patrimonial, atunci când se angajează răspunderea patrimonială. Pentru a putea da naștere obligației de reparațiune, prejudiciul trebuie să aibă anumite însușiri: *să fie cert, să nu fi fost reparat încă, să fie direct, să fie personal, să fie material/patrimonial.*

Concluzionând asupra unei noi forme de prejudiciu, definim prin propria expresie că *pierderea șansei este dispariția posibilității unui eveniment favorabil sau pierderea de către o persoană a posibilității de a realiza un câștig ori, după caz, de a evita o pagubă, ceea ce poate avea ca rezultat cauzarea unui prejudiciu pentru acea persoană.*

În **subcapitolul 2.4. „Coraportul dintre răspunderea patrimonială cu alte forme de răspundere juridică”** - scoatem în evidență trăsăturile ce delimitează răspunderea patrimonială de răspunderea materială, răspunderea delictuală și răspunderea contractuală. Prin scopurile pe care le urmăresc, cât și prin faptul că răspunderea delictuală, contractuală sau materială nu sunt decât forme diversificate, specifice ale răspunderii juridice, ele nu se deosebesc, ci dimpotrivă au puncte convergente care le înrudesc. Deosebirile care le despart și care provin inițial din originea fiecărei forme de reparație, nu justifică o separare capitală între aceste forme

de răspundere subliniază autorul. De altfel, aceasta nu ar corespunde nici concepției și modului de organizare a materiei răspunderii însușite de CC al RM.

Astfel, deși, în principiu, răspunderea patrimonială și răspunderea delictuală presupun existența celor patru elemente „clasice” ale răspunderii juridice (*fapta ilicită, vinovăție, prejudiciu și legătura de cauzalitate între faptă și prejudiciu*), nu putem să nu observăm aspectele ce relevă disocieri de esență între aceste forme. Exemplificativ punctăm doar câteva dintre aceste elemente, care permit disocierea evidentă a celor două forme de răspundere și plasarea lor în cadrul unor instituții juridice separate:

– fapta ilicită patrimonială este stipulată atât în convenția părților (contract individual de muncă, contract civil), cât prevăzută de lege și constă în neexecutarea unei obligații contractuale sau în încălcarea unei dispoziții legale; în schimb, fapta ilicită delictuală este prevăzută de lege și constă în încălcarea unei dispoziții imperative a legii;

– vinovăția în unele ramuri ale dreptului este prezumată în răspunderea patrimonială, prin simpla neexecutare (întocmai și la termen), de exemplu, a obligațiilor asumate prin convenție și, în principiu, pe cale de consecință, forma vinovăției este indiferentă, în schimb vinovăția autorului unei fapte ilicite trebuie dovedită și – foarte important, este relevantă forma de vinovăție concretă cu care a acționat acesta, pentru a fi clarificată întinderea răspunderii delictuale.

Din cele expuse conchidem că, răspunderea delictuală și răspunderea patrimonială sunt forme deosebite ale răspunderii, ambele urmăresc aceeași finalitate - să ducă la repararea unui prejudiciu patrimonial provocat persoanei fizice sau juridice sau lucrurilor aparținând acestora. Întrucât nu este posibilă combinarea, în cadrul unei acțiuni mixte, a regulilor aplicabile celor două forme de răspundere, este necesară determinarea cadrului juridic în care s-a produs prejudiciul.

Analizând aspectul comparativ dintre răspunderea patrimonială și răspunderea materială - concept legal folosit în dreptul muncii - am putea presupune un caracter dependent al celei din urmă.

Concluzionăm că caracterul autonom al diferitelor forme de răspundere juridică nu trebuie să ducă la părerea că acestea se exclud, putând exista interferențe sau suprapuneri între diferitele forme ale răspunderii juridice. În urma analizei făcute, putem spune că există atât asemănări, cât și diferențe semnificative în ceea ce privește reglementarea juridică a răspunderii patrimoniale și a răspunderii materiale, ceea ce necesită o delimitare mai atentă a condițiilor de aplicare a unui sau altui tip de răspundere, deoarece aceasta poate duce la încălcări semnificative ale drepturilor și intereselor legitime ale părților raportului juridic, dar și ale terților.

În **concluzii la capitolul 2** menționăm semnele ce guvernează conceptul răspunderii patrimoniale din punct de vedere al Teoriei generale a dreptului.

Capitolul 3 Modalitățile de manifestare ale răspunderii patrimoniale în diferite domenii ale dreptului - este consacrat studiului științific al răspunderii patrimoniale în diferite ramuri ale dreptului.

În subcapitolul 3.1. **Regimul juridic al răspunderii patrimoniale în cadrul raporturilor juridice de muncă**. Referindu-ne la tema vizată în cercetarea de față, am putea menționa că una din problemele dreptului civil și dreptului muncii contemporan este raportul dintre instituțiile răspunderii materiale și patrimoniale, în

special aplicarea dispozițiilor privind răspunderea în relațiile juridice, a posibilității probabile de utilizare în comun a dreptului civil și dreptului muncii.

În materia răspunderii patrimoniale în dreptul muncii, am constatat că în literatură opiniile se împart, unii o tratează ca o varietate a răspunderii civile contractuale, care comportă anumite derogări specifice raportului de muncă (dreptul comun), și oponentii, statele care au cunoscut, în cadrul parcursului lor istoric, orânduirea socialistă, păstrează și în prezent răspunderea reparatorie reciprocă dintre părțile contractului individual de muncă ca o formă distinctă a răspunderii juridice în dreptul muncii - „răspunderea materială”.

Mergând mai departe cu ideea, în opinia noastră, răspunderea patrimonială, ca răspundere pentru daune, este una specifică, de dreptul muncii. Ea este reparatorie, ca și cea civilă clasică (după caz, contractuală sau delictuală); este patrimonială, deoarece autorul pagubei (angajatorul sau angajatul) va fi obligat, cu bunurile ce aparțin patrimoniului său, angajatul în primul rând cu salariul, să acopere acea pagubă, reintegrând patrimoniul afectat.

Venim cu concluzia că răspunderea patrimonială/materială din dreptul muncii este o răspundere patrimonială, pe când răspunderea patrimonială are o sferă de cuprindere mai largă, de aceea nu putem spune că răspunderea patrimonială este o răspundere materială.

În subcapitolul 3.2. **Analiza răspunderii patrimoniale pentru actele administrative de autoritate nelegale (răspunderea administrativ-patrimonială).** Se subliniază faptul că în condițiile actuale, importanța și necesitatea obiectivă a acestei forme de răspundere patrimonială este deosebit de pronunțată, pornind de la faptul că pe parcursul anilor statul a manifestat o atitudine nihilistă față de ocrotirea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor prejudiciate prin acte administrative. În condițiile fostului regim totalitar, instituirea regulii cu privire la răspunderea statului se considera a fi periculoasă, deoarece se atenta la autoritatea puterii de stat, căreia nu i se recunoștea posibilitatea comiterii unor erori.

În literatura juridică, răspunderea administrativ-patrimonială a fost definită, *în sens larg*, ca acea instituție a dreptului administrativ care reglementează cazurile în care s-a produs un prejudiciu material sau moral prin acte sau activități ale unei autorități publice, în calitatea acesteia de persoană juridică de drept public. *În sens restrâns*, răspunderea administrativ-patrimonială a fost definită prin prisma contenciosului administrativ, ca fiind acea formă a răspunderii juridice care constă în obligarea statului sau, după caz, a unităților administrativ-teritoriale la repararea pagubelor cauzate particularilor printr-un act administrativ ilegal sau prin refuzul nejustificat al administrației publice de a rezolva o cerere referitoare la un drept sau la un interes legitim [10, p.400]. Și mai îngust, răspunderea administrativ-patrimonială a fost definită ca reprezentând răspunderea organelor administrației pentru pagubele pricinuite prin actele lor ilegale.

În Republica Moldova, deși teoria face referire la răspunderea administrativ-patrimonială, legislația are suficiente lacune care împiedică realizarea practică a acesteia în conformitate cu opiniile teoretice expuse. Legea prevede posibilitatea regresului împotriva funcționarului, dar totuși practica deocamdată nu cunoaște situații în care vreun funcționar vinovat de executarea defectuoasă a funcției să fi reparat prejudiciul din contul patrimoniului său propriu. De fiecare dată se face referință la patrimoniul statului, ceea ce din punct de vedere al răspunderii mate-

riale/patrimoniale nu este corect. Acest lucru ar fi corect atunci când solidaritatea ar funcționa în concordanță cu gradul de vinovăție și acoperirea pagubei s-ar face din contul celor două patrimonii în concordanță cu același criteriu.

Concluzionând, în ce privește natura răspunderii, că pagubele cauzate prin actele administrative de autoritate ilegale antrenează o răspundere subiectivă specială a administrației publice, iar prejudiciile produse prin actele administrative legale determină o răspundere obiectivă a acesteia, fondată pe ideea de echitate sau de egalitate a cetățenilor în fața sarcinilor publice.

Subcapitolul 3.2. **Răspunderea patrimonială în dreptul ecologic** este consacrarea problemei care este foarte actuală în prezent, acest lucru se datorează concepțiilor noi ale doctrinei asupra unor elemente ale răspunderii juridice în cadrul acestor raporturi, la care se adaugă și constatările jurisprudenței și statisticii judiciare care ne demonstrează foarte des ineficacitatea normelor și metodelor existente în prezent. Tradiționalismul cedează puțin, câte puțin, bucurându-se de unele reglementări „netradiționale”, care își afirmă superioritatea. De exemplu, principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu, care este consacrat în art. 3 al Legii nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător[6].

În plus, se vorbește tot mai sigur despre existența unei răspunderi *specifice dreptului mediului, diferită de cea civilă*. Într-adevăr, pentru victimele unei daune ecologice, faptul că persoana care a cauzat dauna a fost supusă răspunderii penale sau contravenționale, va constitui o consolare morală, la direct, însă victima va dori o reparare a daunei. Această reparare apare, de regulă, drept scop principal, iar uneori și exclusiv.

În concluzie am putea preciza că, în contextul unei tendințe de uniformizare, regimul juridic al răspunderii patrimoniale pentru prejudiciul ecologic este caracterizat printr-o serie de reguli novatoare, derogatorii de la regimul clasic al răspunderii civile delictuale și anume:

- prima dintre acestea se referă la caracterul obiectiv, independent de culpă, al răspunderii în materie de mediu;
- urmează regula răspunderii solidare, în situațiile în care sunt ținute răspunzători pentru același prejudiciu mai mulți autori;
- în privința întinderii reparării, aceasta are un caracter integral, în sensul că se referă atât la pagubele suferite de către victimă, cât și la degradările produse mediului, precum și la costul măsurilor de depoluare, de readucere în starea anterioară;
- și ultima regulă, care am putea să o numim suplimentară, care evidențiază caracterul preponderent, specific, de reparare al răspunderii pentru prejudiciul ecologic, respectiv obligația asigurării în cazul activităților cu risc major de poluare.

În Subcapitolul 3.4. **Particularitățile răspunderii patrimoniale pentru obligațiile fiscale, se abordează problema** răspunderii fiscale (care este o ipoteză a răspunderii patrimoniale), poate fi definită, ca fiind acel raport juridic de obligații fiscale în care o persoană, numită debitor fiscal, este dator să repare paguba cauzată cu rea-credință altei persoane, numită creditor fiscal, deci are o natură patrimonială. În literatura juridică fiscală întâlnim foarte multe definiții incomplete, întrucât privește răspunderea fiscală patrimonială doar a contribuabililor, nu și a statului, respectiv a unităților administrativ-patrimoniale.

Autorul A. Trăilescu argumentează faptul că pentru încălcarea obligațiilor

fiscale se aplică răspunderea patrimonială care are *o natură specială*, deosebindu-se clar de răspunderea disciplinară, contravențională sau penală[11, p.8].

Astfel, răspunderea fiscală este analizată ca „o formă de răspundere civilă delictuală căreia i se aplică o serie de reguli specifice, așa cum sunt acestea prevăzute de Codul fiscal, apreciindu-se că se poate vorbi de existența unei răspunderi fiscale, ca formă de răspundere juridică autonomă. În mod asemănător, s-a considerat că răspunderea fiscală este o „răspundere civilă patrimonială”, arătându-se în raporturile juridice fiscale, răspunderea debitorilor se acționează pe temeiul răspunderii civile delictuale[9, p.338].

Pornind de la cele menționate anterior și sintetizând definițiile existente în doctrină, propunem propria definiția prin care răspunderea fiscală, fiind o ipoteză a răspunderii patrimoniale, poate fi prezentată ca *un raport juridic de obligații fiscale în care o persoană, numită debitor fiscal, este datorare să repare paguba cauzată cu rea-credință altei persoane, numită creditor fiscal*.

În subcapitolul 3.5. **Răspunderea patrimonială a titularilor unor profesii juridice (notarul, avocatul, executorul judecătoresc)**, se apreciază că răspunderea patrimonială a titularilor unor profesii liberale este una de natură profesională, împrejurare ce nu exclude, însă, completarea dispozițiilor legale în materie cu cele ale dreptului comun. Referitor la răspunderea patrimonială a titularilor unor profesii juridice libere, nu putem să nu observăm că notarii și executorii judecătorești sunt obligați să se asigure de răspundere civilă, pe când avocații conform legii sunt în drept să se asigure de răspundere civilă.

În concluzie, considerațiile menționate în acest subcapitol evidențiază existența unor reglementări concordante în materia răspunderii patrimoniale a titularilor unor profesii juridice liberale, dar și a unor norme ce sunt potrivnice dezideratului de armonie normativă în situații bazate pe identitate de rațiune. În perspectiva unor viitoare intervenții legislative, o mai bună armonizare a normelor privitoare la răspunderea patrimonială a titularilor unor profesii juridice liberale ar fi indispensabilă.

Subcapitolul 3.6. **Răspunderea patrimonială în dreptul insolvenței**. Există multiple controverse legate de interesul practic al stabilirii naturii juridice a răspunderii patrimoniale a administratorilor. Interesul rezidă în proba și întinderea acestei răspunderi. Mai multe întrebări au fost formulate cu privire la calitatea celui care conduce întreprinderea pentru a se afla dacă trebuie considerat un organ social sau dimpotrivă un mandatar social.

Analizând opiniile și condițiile în care răspunderea prevăzută de legea specială poate fi antrenată, considerăm că avem de-a face cu o răspundere civilă delictuală patrimonială specială. În sprijinul acestei interpretări, avem argumentul că între subiecții răspunderii nu există un raport contractual, astfel încât cererea de antrenare a răspunderii membrilor organelor de conducere poate fi introdusă de către terțe persoane, cum ar fi spre exemplu, creditorii societății, care nu sunt parte în contractul de societate.

Astfel, legea cu privire la insolvabilitate legiferează instituția juridică a atragerii răspunderii pentru intrarea în insolvență, ca fiind o răspundere patrimonială particulară, în sensul că beneficiază de o reglementare juridică specială. Legea instituie răspunderea membrilor organelor de conducere și/sau supraveghere din cadrul societății, precum și a oricăror alte persoane care au contribuit la starea de insolvență a debitorului.

În finalul tezei sunt concluziile și recomandările identificate în cadrul studiului realizat.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Scopul principal al investigației a constituit cercetarea complexă și interdisciplinară a conceptului de răspundere patrimonială ca formă a răspunderii juridice, prin determinarea naturii sale juridice, a conținutului, caracterelor, funcțiilor, scopului și principiilor de aplicare.

În baza rezultatelor efectuate în procesul cercetării instituției răspunderii juridice patrimoniale, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Conceptul de răspundere patrimonială - formă a răspunderii juridice, nu a fost univoc cercetat și interpretat în doctrină pe parcursul diferitor perioade istorice, inclusiv în cadrul societății contemporane. Analizând lucrările regăsite în doctrina autohtonă și străină, concluzionăm că o problemă identificată în acest sens se referă la lipsa unicității terminologice a noțiunii de „răspundere patrimonială”, lipsă care răzbate indiferent din care unghi am privi abordarea temei noastre: fie din perspectiva Teoriei generale a dreptului, unde lucrurile stau, în opinia noastră, puțin mai bine, fie din perspectiva științelor ramurale. Tratarea în literatură sub diferite denumiri a noțiunii de „răspundere patrimonială”: „răspundere materială”, „răspundere civilă”, „răspundere pentru daune”, duce la o interpretare eronată, după părerea noastră, a normelor de drept, și atunci inevitabil apare riscul ca sancțiunea să fie aplicată incorect.
2. În urma studierii bazei normative, am ajuns la concluzia că legislația Republicii Moldova nu dispune de o definiție precisă a noțiunii de „răspundere patrimonială” în nici o ramură de drept. Legislația civilă a Republicii Moldova reglementează doar esența răspunderii patrimoniale, și anume obligația de a înlătura, prin repararea prejudiciului cauzat, consecințele negative patrimoniale ale lezării drepturilor subiective ale persoanei. Astfel, regăsim goluri care pot fi suplinite prin norme noi.
3. Conceptul de „patrimoniu” s-a arătat, de-a lungul existenței sale, ca fiind unul extrem de versatil, adaptabil și transformabil, în funcție de multiplele cerințe socio-politico-culturale. Importanța patrimoniului pentru cercetarea noastră este primordială, deoarece se exprimă prin faptul că, grație patrimoniului, există răspunderea patrimonială, în același timp, grație răspunderii patrimoniale, are loc refacerea patrimoniului afectat. În concluzie, pledăm pentru următoarea definiție a patrimoniului: *„Patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale, cu un conținut economic evaluabil în bani, care aparțin unui subiect de drept (persoană fizică și juridică), drepturi și obligații care sunt privite ca activ și pasiv și care se găsesc într-o permanentă interdependență și conexiune.”* În acest context, am determinat următoarele particularități ale patrimoniului: a) patrimoniul este compus dintr-un activ și pasiv; b) drepturile care îl compun sunt patrimoniale, evaluabile în bani; c) el există indiferent de schimbările și modificările care se produc cu drepturile și obligațiile care-i alcătuiesc conținutul.
4. Analizând mai multe definiții ale răspunderii patrimoniale, constatăm că actualmente nu este configurată concepția răspunderii patrimoniale. La nivelul Teoriei generale a dreptului, specialiștii se limitează doar la enunțarea acesteia în unele clasificări ale răspunderii juridice. Generalizând materia în domeniu, propunem următoarea definiție a răspunderii patrimoniale: *„Răspunderea patrimonială este o formă a răspunderii juridice cu caracter reparator, instituită în scopul înlăturării consecințelor dăunătoare cauzate patrimoniului unei persoane fizice și/sau juridice,*

din contul patrimoniul persoanei responsabile de cauzarea prejudiciului, prin recuperarea integrală a pagubelor, inclusiv a venitului ratat.”

5. Analizând problema coraportului dintre răspunderea patrimonială și alte forme de răspundere (răspunderea delictuală sau materială), s-a întrevăzut problema alegerii uneia dintre cele două căi, care este controversată, de altfel, ca și problema cumulului acestor răspunderi. Concluzionăm că caracterul autonom al diferitor forme de răspundere juridică nu trebuie să ducă la ideea că acestea se exclud, putând exista interferențe sau suprapuneri între diferitele forme ale răspunderii juridice. În urma analizei efectuate, putem afirma că există atât asemănări, cât și diferențe semnificative în ceea ce privește reglementarea juridică a răspunderii patrimoniale de răspunderea delictuală, contractuală și materială, ceea ce necesită o delimitare mai atentă a condițiilor de aplicare a unei sau altei forme de răspundere, deoarece aceasta poate duce la încălcări semnificative a drepturilor și intereselor legitime ale părților raportului juridic, dar și al terților.
6. Este incorect de a face cercetări asupra răspunderii patrimoniale în general, fără a cunoaște particularitățile acestei răspunderi în diferite domenii. În materia *răspunderii patrimoniale în dreptul muncii*, în literatură opiniile se împart, unii o tratează ca pe o varietate a răspunderii civile contractuale, pe când oponenții (fostele state socialiste) - ca formă distinctă a răspunderii juridice, și anume - răspunderea materială. Importanța și necesitatea *răspunderii patrimoniale pentru actele administrative de autoritate nelegale* este foarte pronunțată, deoarece, pe parcursul anilor, statul a manifestat o atitudine nihilistă față de ocrotirea drepturilor și intereselor legale ale persoanelor. *Răspunderea patrimonială în dreptul ecologic* o putem caracteriza printr-o serie de reguli novatoare, în primul rând menționăm caracterul obiectiv, independent de culpă. Analizând *răspunderea patrimonială pentru obligațiile fiscale* am concluzionat că această răspundere este o ipoteză a răspunderii patrimoniale, deoarece o persoană (debitor fiscal) este datoare să repare paguba cauzată. Și nu în ultimul rând, există multiple controverse legate de interesul practic al stabilirii *răspunderii patrimoniale în dreptul insolvenței*. În urma analizei bazei normative, precum și a doctrinei, am constatat că avem de-a face cu o răspundere civilă delictuală patrimonială specială.
7. Răspunderea patrimonială, ca formă a răspunderii juridice, poate fi concepută prin mai multe modalități, propunem următoarea clasificare conform următoarelor criterii:
  - 1) *după natura juridică a normelor de reglementare*: a) răspunderea patrimonială în dreptul public; b) răspunderea patrimonială în dreptul privat;
  - 2) *după specificul ramurii de drept în care acționează*: a) răspunderea patrimonială în dreptul civil; b) răspunderea patrimonială în dreptul muncii; c) răspunderea patrimonială în dreptul administrativ; d) răspunderea patrimonială în dreptul fiscal/bugetar; e) răspunderea patrimonială în dreptul ecologic;
  - 3) *după statutul juridic al subiectului de drept*: a) răspunderea patrimonială a salariaților; b) răspunderea patrimonială a angajatorilor; c) răspunderea patrimonială a funcționarilor publici; d) răspunderea patrimonială a judecătorului; e) răspunderea patrimonială a persoanelor care practică profesii libere; j) răspunderea patrimonială a militarilor etc.;
  - 4) *după natura pagubelor cauzate*: a) răspunderea patrimonială pentru daune patrimoniale; b) răspunderea patrimonială pentru daune morale;
  - 5) *după subiectul răspunderii*: a) răspunderea patrimonială individuală; b) răspunderea patrimonială colectivă;
  - 6) *după gradul de vinovăție*: a) răspunderea obiectivă; b) răspunderea subiectivă;

7) în funcție de momentul reparării daunei (cu un anumit caracter de novație, propunerea pentru viitor în legislație a unei clasificări după următorul criteriu.): a) răspunderea patrimonială, având ca finalitate repararea unui prejudiciu cert; b) răspunderea patrimonială preventivă (obligarea persoanei răspunzătoare să execute anumite lucrări pe propria cheltuială ori să plătească sume de bani pentru a se evita un prejudiciu posibil, dându-se satisfacție principiilor prevenției și precauției).

Un aspect studiat mai puțin sau chiar care lipsește în literatura de specialitate ține de independența răspunderii patrimoniale și identificarea locului și rolului răspunderii patrimoniale în construcția normativă de drept a instituției răspunderii juridice. Considerăm că răspunderea patrimonială este o formă distinctă a răspunderii juridice, rezultată dintr-un raport juridic legat de cauzarea unui prejudiciu, dar nu o măsură sancționatorie suplimentară, așa cum este examinată în mai multe surse științifice.

8. Autorii de drept civil solicită noțiunea de „răspundere civilă” în cadrul raporturilor de drept financiar, fiscal, ecologic etc. Opinăm că ar fi rezonabilă aplicarea noțiunii de „răspundere patrimonială”, întrucât termenul, prin natura sa, nu indică apartenența ramurală a răspunderii, ci asupra faptului că se răspunde cu patrimoniul, în urma căruia are loc repararea prejudiciului patrimonial. Cercetarea științifică a conceptului „răspunderea patrimonială”, credem că este departe de a se încheia aici, deoarece, pe bună dreptate, considerăm că știința juridică se sprijină, în mod special, pe o precizie absolută a limbajului său. Concepția clasică a răspunderii patrimoniale trebuie să fie, deci, consacrată sub o anumită formă și denumire concretă.

În contextul celor enunțate și argumentate în teză, propunem următoarele recomandări *de lege ferenda*:

În legislația civilă:

1. Disocierea noțiunilor „*caz fortuit*” și „*forță majoră*” este inutilă și creează confuzii, cu atât mai mult cu cât premisele și efectele ambelor categorii de evenimente sunt foarte asemănătoare. Considerăm că ar trebui să existe în literatură o singură noțiune (fie că o denumim *caz fortuit*, fie *forță majoră* – e mai puțin important), care să delimiteze orice situație aflată mai presus de voința omului, care contribuie la producerea prejudiciului.

În legislația muncii

2. Propunem substituirea sintagmei „*răspunderea materială*” cu sintagma „*răspunderea patrimonială*”, deoarece răspunderea materială este o răspundere limitată, ea privește numai daunele efective, nu și foleasele nerealizate. Mai mult, această denumire a rămas în dreptul muncii încă din legislația sovietică, și anume tradusă *mot a mot* din limba rusă „*материальная ответственность*”, ceea ce nu corespunde relațiilor social-economice actuale.

3. Recomandăm modificarea art. 333 din CM al RM „*Salariatul este obligat să repare prejudiciul material cauzat angajatorului, dacă prezentul cod sau alte acte normative nu prevăd altfel*”, prin expunerea acestuia în următoarea redacție: „*Salariatul este obligat să repare prejudiciul material și/sau moral cauzat angajatorului, dacă prezentul cod sau alte acte normative nu prevăd altfel*”.

În legislația ecologică

4. Propunem instituirea unor asigurări pe problematica mediului, care să fie încheiate în mod obligatoriu de firmele care au activități periculoase pentru mediu.

5. Este necesară elaborarea unei instrucțiuni care să prevadă modul de evaluare a daunei aduse mediului, și o formulă de calcul a acestui prejudiciu.

În legislația fiscală

6. Propunem modificarea art. 129 din CF al RM pct. 13: „*Restanță – sumă pe care contribuabilul era obligat să o plătească la buget ca impozit, taxă sau altă plată, dar pe care nu a plătit-o în termen, precum și suma majorării de întârziere (penalității) și /sau amenzii*”, prin expunerea acestuia în următoarea redacție: „*Restanță – sumă pe care debitorul era obligat să o plătească la buget ca impozit, taxă sau altă plată, dar pe care nu a plătit-o în termen, precum și suma majorării de întârziere (penalității) și/sau amenzii*”. În opinia noastră, definiția actuală nu este exactă, întrucât nu doar contribuabilii au obligații fiscale ce constau în plata impozitelor, taxelor și contribuțiilor sociale, ci și organele fiscale au, la rândul lor, obligații fiscale constând în restituirea sumelor de la buget și acordarea de dobânzi pentru aceste sume.

În legislația privind profesiile juridice libere

7. Propunem ca legiuitorul să oblige prin lege avocații (așa cum sunt obligați notarii și executorii judecătorești) la asigurarea de răspundere civilă, și anume să fie modificate art. 61 al Legii cu privire la avocatură și art. 62 din Statutul profesiei de avocat, prin substituirea sintagmei „*este în drept*” cu sintagma „*este obligat*”.

În legislația privind insolvența

8. Propunem ca în art. 73 alin. (2) al Legii insolvențabilității nr.49/2012 să fie substituită sintagma „*răspundere materială*” cu sintagma „*răspunderea patrimonială*”, fiind expus în următoarea redacție: „*Pentru comiterea de acțiuni ilegale în exercitarea atribuțiilor, administratorul/lichidatorul poartă răspundere disciplinară, patrimonială, contravențională sau penală, conform legii.*”

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse țin de momentul că, sub aspect teoretico-științific, s-a reușit a face o generalizare, sintetizare, sistematizare și actualizare a răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice. Prezenta lucrare este un pas înainte în procesul de elaborare a conceptului răspunderii patrimoniale, în înțelegerea esenței sale, în demonstrarea caracterului distinct al răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice. Astfel, avantajele recomandărilor formulate pot fi sesizate în domeniul legislativ și jurisprudențial. În domeniul legislativ, importanța practică constă în perfecționarea reglementărilor privind răspunderea juridică ce survine în urma încălcării legislației. În domeniul jurisprudențial, cercetarea efectuată va contribui la unificarea practicii judiciare prin asigurarea unei calificări corespunzătoare încălcării comise.

Luând în calcul cele menționate, teza de doctor a contribuit la soluționarea unei **probleme științifice** de importanță majoră, care a constat în identificarea conceptului de răspundere juridică patrimonială ca formă a răspunderii juridice din punct de vedere al Teoriei Generale a Dreptului, fapt care a determinat elucidarea semnelor distinctive, conținutului și formelor răspunderii patrimoniale, ceea ce a determinat evidențierea acesteia în cadrul instituției răspunderii juridice.

Planul cercetărilor de perspectivă în investigarea temei este direcționat spre:

- Continuarea investigațiilor mai aprofundate privind răspunderea patrimonială în diferite ramuri ale dreptului, deoarece problema analizei răspunderii patrimoniale rămâne foarte actuală și pentru viitor, atât din punct de vedere teoretic cât și practic, iar aceasta determină necesitatea cercetării ei în cadrul unor lucrări viitoare, cercetări care vor deveni foarte actuale în procesul de integrare europeană, unde apărarea dreptului de proprietate este o condiție de bază.

- Studiarea practicii judiciare în vederea depistării deficiențelor ce apar la aplicarea răspunderii patrimoniale.

BIBLIOGRAFIE

1. Baieș S. ș.a. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor. Vol. II. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 528 p.
2. Baltag D. Teoria Generală a Dreptului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 536 p.
3. Cojocari E. ș.a. Dreptul Civil. Drepturile reale. Chișinău: Biznes-Elita, 2003. 180 p.
4. Duțu A. Patrimoniul în dreptul civil și în dreptul mediului. București: Universul Juridic, 2013. 312 p.
5. Guțuleac V. Drept Administrativ. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 580 p.
6. Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător. Nr. 1515 din 16.06.1993. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. din 30.10.1993, 10/283.
7. Mangu F. I. Răspunderea civilă. Constantele răspunderii civile. București: Universul Juridic, 2014. 359 p.
8. Stahi T. Răspunderea patrimonială – formă a răspunderii juridice?. În: Studii juridice universitare, 2015, nr. 3-4., p. 143-153.
9. Șova D. Drept fiscal. București: C. H. Beck, 2011. 352 p.
10. Trăilescu A. Drept Administrativ. București: C. H. Beck, 2010. 432 p.
11. Trăilescu A. Răspunderea patrimonială pentru obligațiile fiscale. București: Universul Juridic, 2015. 273 p.
12. Trofimov I. Drept Civil. Contractele civile Chișinău: „Elena – VI”, 2004. 256 p.
13. Țiclea A. Tratat de dreptul muncii. Ed. a 10-a. București: Universul Juridic, 2013. 1110p.
14. Țiclea A. Răspunderea pentru daune în raporturile de muncă. Teorie și jurisprudență. București: Universul juridic, 2014. 504 p.
15. Садикова О. Н. Гражданское право Российской Федерации. Том I. Москва: ИНФРА-М, 2006. 493 с.
16. Сухарев А.Я., Зорькин В.Д., Крутских В.Е. Большой юридический словарь. Москва: Инфра - М, 1998. 790 с.
17. Malaurie Ph., Aynes L., Stoffel-Munck Ph. Drept civil. Obligațiile. (traducere în limba română de D. Dănișor, sub coordonarea lui M. Șcheaua). Ed. a III-a. Paris: Ed. Defrenois, 2007. 928 p.
18. Zenati Fr. Mise en perspective et perspectives de la théorie du patrimoine. În: R.T.D. civ., nr. 4, 2003, p. 667-673

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

Articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil:

1. Stahi T. Răspunderea patrimonială – formă a răspunderii juridice?. În: Studii juridice universitare, nr. 3-4/2015, Chișinău, p. 143-153., 0,62 c.a.
2. Baltag D., **Stahi T.**, Raportul dintre răspunderea patrimonială în dreptul civil și răspunderea materială în dreptul muncii. În: Studii juridice universitare, nr. 1-2/2016, Chișinău, p. 35-47., 0,67 c.a.
3. Stahi T. Analiza funcțiilor și caracterilor juridice ale patrimoniului. În: Studii juridice universitare, nr. 2-4/2016., p. 178-187., 0,67 c.a.
4. Stahi T. Fapta ilicită – condiție a răspunderii patrimoniale. În: Legea și Viața, nr. 8/2017, Chișinău, p. 29-32., 0, 31 c.a.
5. Baltag D., **Stahi T.**, Conceptul de vinovăție – condiție a răspunderii patrimoniale. În: Jurnalul Juridic Național, nr. 4 (26)/2017, Chișinău, p. 11-16., 0, 52 c.a.
6. Stahi T. Răspunderea patrimonială a titularilor unor profesii juridice (avocat, notar, executor judecătoresc) În: Legea și Viața, nr.11/2017, p. 54-58., 0, 61 c.a.
7. Stahi T., Boscan A. Răspunderea patrimonială în dreptul ecologic În: Legea și Viața, nr.3/2018, p.19-25., 0.70 c.a.

Materiale/teze la forurile științifice internaționale:

8. Stahi T. Prejudiciul - condiție a răspunderii patrimoniale. În: Materialele Simpozionului Internațional Științifico-Practic „Utilizarea eficientă a resurselor hidro-funciare în condițiile actuale – realizări și perspective”, UASM. Chișinău, 2016, p. 293-296., 0,28 c.a.
9. Stahi T. Analiza instituției răspunderii patrimoniale în dreptul muncii. În: Materialele Simpozionului Internațional Științifico-Practic „Utilizarea eficientă a resurselor hidro-funciare în condițiile actuale – realizări și perspective”, UASM. Chișinău, 2016, p. 297-300., 0,30 c.a.
10. Stahi T., Stahi V. Răspunderea juridică în domeniul securității și sănătății în muncă. În: Materialele Simpozionului Internațional Științifico-Practic „Utilizarea eficientă a resurselor hidro-funciare în condițiile actuale – realizări și perspective”, UASM. Chișinău, 2016, p. 343-346., 0,34 c.a.
11. Stahi T. Theoretical aspects concerning the patrimony liability. În: The international conference „European union's history, culture and citizenship, Pitești, Romania, 2016, p. 751-760., 0,34 c.a.
12. Stahi T. Legal nature of administrative-patrimonial liability. În: The international conference „European union's history, culture and citizenship, Pitești, Romania, 2017, p. 668-678., 0,43 c.a.
13. Stahi T. Răspunderea patrimonială în dreptul insolvenței În: Materialele Conferinței Internaționale Științifico-Practică „Jurisprudența-componentă fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan”, Chișinău, Republica Moldova, 2017, p.88-91., 0,25 c.a.

ADNOTARE

Stahi Tatiana, „Răspunderea patrimonială – formă a răspunderii juridice”. Teză de doctor în drept; Specialitatea: 551.01 – Teoria Generală a Dreptului, Chișinău, 2018.

Structura tezei: Introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 371 numiri, 176 pagini text de bază. Rezultatele obținute au fost publicate în 13 lucrări științifice, volumul total al publicațiilor la temă este de 5.9 c.a.

Cuvinte-cheie: răspundere juridică, răspundere patrimonială, răspundere materială, răspundere pentru daune, patrimoniu, prejudiciu, daună, faptă ilicită.

Domeniul de studiu: Teoria generală a dreptului.

Scopul și obiectivele prezentei teze: Lucrarea își propune ca *scop* cercetarea răspunderii juridice patrimoniale ca instituție interdisciplinară și formă a răspunderii juridice, prin prisma apariției, evoluției, conținutului, rolului și locului acestei forme în sistemul răspunderii juridice, fapt ce va contribui la argumentarea științifică a acestui concept, la aprofundarea cunoștințelor în teoria răspunderii, la recomandări cu caracter normativ pentru o mai bună recunoaștere a răspunderii juridice patrimoniale.

Atingerea scopului propus implică realizarea următoarelor *obiective*: construirea în baza abordărilor științifice existente, a modelului teoretico-practic al răspunderii juridice patrimoniale; determinarea nivelului de reglementare juridică a răspunderii patrimoniale – ca formă a răspunderii juridice; formularea trăsăturilor caracteristice a patrimoniului, definirea acestui fenomen; formularea unei definiții a răspunderii juridice patrimoniale din perspectiva dreptului comparat, doctrinei și legislației; stabilirea aspectelor teoretice legate de delimitarea răspunderii juridice patrimoniale de alte forme de răspundere juridice; prezentarea conceptului, semnelor distinctive și formelor răspunderii patrimoniale în ramurile de drept public și drept privat; argumentarea independenței răspunderii patrimoniale ca formă distinctă și identificarea locului în construcția normativă de drept a instituției răspunderii juridice; formularea concluziilor și recomandărilor prin analiza lacunelor legislative și propunerilor de perspectivă legislativă, contribuind la eliminarea erorilor judiciare.

Noutatea și originalitatea științifică Caracterul novator al prezentei teze este determinat, atât de scopul și obiectivele ei multiaspectuale, cât și de metodologia cercetării. Noutatea științifică derivă din analiza minuțioasă, din punct de vedere al Teoriei generale a dreptului, a conceptului răspunderii juridice patrimoniale, determină și stabilește definiția, conținutul și formele răspunderii juridice patrimoniale și al exprimării sale în diferite ramuri ale dreptului. Printr-o analiză multilaterală și detaliată și, nu în ultimul rând, critică, studiul constituie o cercetare cu o reală abordare practică a răspunderii patrimoniale ca formă a răspunderii juridice, încercând să înglobăm în prezenta lucrare cele mai inovatoare aspecte și dezbateri asupra problemei respective.

Problema științifică soluționată constă în identificarea conceptului de răspundere juridică patrimonială ca formă a răspunderii juridice din punct de vedere al Teoriei Generale a Dreptului, fapt care a determinat elucidarea semnelor distinctive, conținutului și formelor răspunderii juridice patrimoniale, ceea ce a determinat evidențierea acesteia în cadrul instituției răspunderii juridice.

Semnificația teoretică rezidă în definirea conceptului de răspundere juridică patrimonială și determinarea noțiunii răspunderii juridice patrimoniale. Astfel, concluziile și recomandările enunțate în teză vor permite dezvoltarea anumitor direcții în știință, legislație și practică. Aceasta, la rândul său, va determina revizuirea opiniei tradiționale cu privire la răspunderea patrimonială ca formă a răspunderii juridice.

Valoarea aplicativă a tezei constă în faptul că analizele științifice ce se desprind din teză vor putea fi utilizate: în plan teoretico-științific, pentru o abordare conceptualizată a problemelor ce țin de aplicarea răspunderii patrimoniale – formă a răspunderii juridice; în plan normativ-juridic, rezultatele cercetării extind apreciabil viziunile teoretico-doctrinare existente *vis-a-vis* de fenomenul răspunderii juridice, ce va admite intensificarea activității de elaborare legislativă în domeniul răspunderii juridice patrimoniale; în plan didactico-disciplinar la predarea cursului de Teorie Generală a Dreptului la tema „Răspunderea juridică”, în ramurile de drept civil, dreptul muncii, drept patrimonial, la compartimentele cu privire la răspunderea juridică.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele tezei au fost prezentate și comunicate în cadrul mai multor conferințe internaționale și naționale, publicate în diverse reviste de specialitate, fapt ce a contribuit la îmbogățirea cadrului teoretic național. Concluziile tezei, elementele de noutate sunt utilizate în procesul de studii la predarea cursului de Teorie Generală a Dreptului în cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova.

ANNOTATION

Stahi Tatiana, „Patrimonial liability – form of legal liability”. Doctoral thesis in Law; Specialty: 551.01 – General Theory of Law, Chişinău, 2018.

Thesis structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 373 items, 176 pages of the basic text. The obtained results were published in 13 scientific works; the total amount of publications on the topic is 5.9 author's sheets.

Keywords: legal liability, patrimonial liability, financial liability, liability for damages, patrimony, injury, damage, wrongful act.

Field of study: General theory of law.

The purpose and the objectives of this thesis: The *aim* of the thesis is to study the patrimonial legal liability as interdisciplinary institution and form of legal liability in terms of the issue, evolution, content, role and place of this form in the system of legal liability, which will contribute to the scientific ground of this concept, to extension of knowledge in the theory of liability, to recommendations with normative properties for better recognition of civil legal liability.

The accomplishment of purpose in question involves the realization of following *objectives*: building on the basis of existing scientific approaches of theoretical-practical model of patrimonial legal liability; determination of the level of legal regulation of property liability as a form of legal liability; formulation of the characteristic patrimony traits, definition of this phenomenon; formulation of definition of patrimonial legal liability from the perspective of comparative law, doctrine and legislation; establishment of theoretical aspects related to the delimitation of patrimonial legal liability of other forms of legal liability; presentation of the concept, distinctive signs and forms of property liability in the branches of public law and of private law; argumentation of independence of property liability as a distinctive form and identification of the place in legal normative construction of institution of legal liability; formulation of the conclusions and the recommendations by the analysis of the legislative gaps and proposals of legislative perspective, contributing to eliminate judicial errors.

Scientific novelty and originality: The innovating character of this thesis is determined, so by its multiaspectual purpose and objectives, and by research methodology. Scientific novelty derives from a detailed analysis from the point of view of the general theory of law of the concept of patrimonial legal liability, determines and establishes the definition, content and forms of patrimonial legal liability and of its expression in different branches of law. Through a detailed and multilateral analysis and last but not least, critical analysis, the study constitutes a research with a real practical approach to property liability as form of legal liability, trying to subsume in this thesis the most innovative issues and debate on the theme of the research.

The target scientific problem is to identify the concept of patrimonial legal liability as a form of legal liability from the point of view of the general theory of law, which has led to the elucidation of distinctive signs, the content and the forms of legal liability, which led to its identification within the institution of legal liability.

Theoretical significance comes from the defining of the concept of patrimonial liability, determining the notion of patrimonial liability from the perspective of the general theory of law. Thus, the conclusions and the recommendations set out in the thesis shall allow the development of certain directions in science, law, and practice. This, in turn, will determine the revision of the traditional opinion regarding patrimonial liability as a form of legal liability.

The applied value of the thesis lies in the fact that scientific analysis stemming from the thesis can be used: in a theoretical and scientific plan for a conceptualized approach to problems related to the application of patrimonial liability – the form of legal liability; in normative-legal outline. The results of research considerably extend the existing theoretical and doctrinal visions vis-à-vis the phenomenon of legal liability, which will admit the intensification of the work of legislative elaboration in the field of patrimonial legal liability; in didactic and disciplinary draft on the teaching course of General theory of law on the subject „legal liability”, in the branches of civil law, employment law, property law, etc., at the sections with respect to legal liability.

Implementation of scientific results. The results of this thesis were presented and communicated in several international and national conferences, published in various magazines, which has contributed to the enrichment of the national theoretical framework. The conclusions of the thesis, the innovation elements are used in the process of studies in the teaching of the course studies of General theory of law in the Free International University of Moldova.

АННОТАЦИЯ

Стахи Татьяна, «Имущественная ответственность – форма юридической ответственности». Докторская работа в области права; Специальность: 551.01 – Общая теория права, Кишинэу, 2018.

Структура работы: Введение, три главы, общие заключения и рекомендации, библиография из 371 наименований, 176 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 13 научных работах, общий объем публикаций по теме составляет 5.9 а.л.

Ключевые слова: юридическая ответственность, имущественная ответственность, материальная ответственность, ответственность за ущерб, имущество, вред, ущерб, незаконное деяние.

Область исследования: Общая теория права.

Цель и задачи настоящей работы: Цель работы заключается в исследовании имущественной ответственности как междисциплинарного института и формы юридической ответственности сквозь призму возникновения, эволюции, содержания, роли и места этой формы в системе юридической ответственности, что должно содействовать научному обоснованию этого понятия, углублению знаний по теории ответственности, рекомендациям нормативного характера для лучшего признания имущественной ответственности.

Достижение предложенной цели включает выполнение следующих задач: построение на основании существующих научных подходов теоретико-практической модели имущественной ответственности; определение уровня правового регулирования имущественной ответственности – как формы юридической ответственности; формулировка характерных черт имущества, определение этого явления; формулировка определения имущественной ответственности из перспективы сравнительного права, доктрины и законодательства; установление теоретических аспектов, связанных с разграничением имущественной ответственности от других форм юридической ответственности; представление понятия, отличительных признаков и форм имущественной ответственности в отраслях публичного права и частного права; обоснование независимости имущественной ответственности как отдельной формы и установление места в нормативно-правовом построении учреждения юридической ответственности; формулировка заключений и рекомендаций посредством анализа законодательных пробелов и предложений законодательной перспективы, способствуя исключению судебных ошибок.

Научная новизна и оригинальность: Новаторский характер данной работы обусловлен как ее многосторонними целями и задачами, так и методикой исследования. Научное новшество вытекает из подробного анализа, с точки зрения Общей теории права понятия имущественной, обуславливает и устанавливает определение, содержание и формы имущественной ответственности и ее выражения в разных отраслях права. Посредством многостороннего и подробного и, не в последнюю очередь, критического анализа, исследование является изучением с практическим подходом к имущественной ответственности – как формы юридической ответственности, пытаясь охватить в данной работе самые инновационные аспекты и прения, касающиеся соответствующего вопроса.

Разрешенная научная проблема заключается в установлении понятия имущественной ответственности – как формы юридической ответственности с точки зрения Общей теории права, что обусловило выяснение отличительных признаков, содержания и форм имущественной ответственности, что привело к ее идентификации в рамках института юридической ответственности.

Теоретическое значение заключается в определении понятия имущественной ответственности и определении имущественной ответственности с точки зрения общей теории и права. Таким образом, изложенные в работе заключения и рекомендации позволят развитие определенных направлений в науке, законодательстве и практике. Это, в свою очередь, обусловит пересмотр традиционного мнения относительно имущественной ответственности – как формы юридической ответственности.

Прикладное значение работы заключается в том, что научные анализы, выделяющиеся от работы, могут использоваться: в научно-теоретическом плане для концептуализированного подхода к вопросам, связанным с применением имущественной ответственности – формы юридической ответственности; в нормативно-правовом плане. Результаты исследования оценивающим образом расширяют существующие теоретико-доктринальные взгляды относительно явления юридической ответственности, что должно позволить усиление деятельности по законодательной разработке в области имущественной ответственности; в учебно-дисциплинарном плане, при преподавании курса Общей теории права по теме «юридическая ответственность», в областях гражданского права, трудового права, имущественного права, и т.д. по разделам, касающимся юридической ответственности.

Внедрение научных результатов. Результаты работы были представлены и сообщены в рамках многих международных и национальных конференций, опубликованы в разных отраслевых журналах, что способствовало обогащению национальной теоретической базы. В процессе обучения при преподавании курса Общей теории права в рамках Международного Независимого Университета Молдовы использованы заключения работы, элементы новизны.

STAHI TATIANA

**RĂSPUNDEREA PATRIMONIALĂ – FORMĂ
A RĂSPUNDERII PATRIMONIALE**

SPECIALITATEA 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 21.05.2018	Formatul hârtiei A4
Hârtie ofset. Tipar digital	Tirajul 80 ex.
Coli de tipar: 2.0	Comanda nr. 28

Tipografia „PRINT-CARO”,
str. Astronom Nicolae Donici 14, mun. Chișinău, MD – 2049
tel. 85-33-86